

Era cultul oficial din Regatul Israel iahvist?

Szabolcs Ferencz Kató

1. Introducere

Conform Istoriei Deuteronomiste cultul din Regatul Israel a fost unul politeist.¹ Ieroboam ar fi așezat doi viței în Betel și Dan (1 Împărați 12:28–29), Ahab ar fi zidit un templu pentru Baal (1 Împărați 16:30), iar mulți dintre împărații din Israel sunt caracterizați prin comparație cu modelul negativ a lui Ieroboam: „nu s-a abătut de la niciunul din păcatele lui Ieroboam” (1 Împărați 15:34; 16:19; 22:53; 2 Împărați 3:3, etc.). Acel păcat implică în mod incontestabil practicarea cultului idolatru în fața vițeilor. Totuși, este ciudat că în narațiunea despre originea samaritenilor se vorbește despre preoți care îi învață pe străinii aduși în teritoriul fostului Israel „cum să se teamă de Domnul” (2 Împărați 17:28). Mai mult, samaritenii de la vremea lui Isus și până în prezent adoră pe Iahve și nu alte divinități. Este posibil ca în Samaria să fi avut loc și cultul lui Iahve? Cum poate fi caracterizată religia națională din Samaria și de ce avem numai surse critice despre aceasta? Acest articol își propune să ofere răspunsuri la aceste întrebări.

În privința problemei surselor, soluția pare să fie una evidentă: pur și simplu nu a supraviețuit niciun document din Israel. Posedăm numai două cărți profetice din Nord, Osea și Amos, care în sine au suferit modificări și generează dispute cu privire la reconstituirea textului lor de bază. Un fenomen similar poate fi

¹ Istoria Deuteronomistă este o lucrare ipotetică din sec. al VI-a î.Hr., care cuprinde cărțile Deuteronom – 2 Împărați și care poate fi caracterizată astfel: „Această lucrare a fost profund inspirată de principiile și legile expuse în cartea Deuteronom. De aici și denumirea de istoria deuteronomistă dată acestei opere, respectiv de deuteronomist pentru redactorul ei. Unii autori afirmă că acest redactor nu a fost un solitar, ci el era încadrat într-o mișcare sau făcea parte din anumite cercuri teologice. Istoria deuteronomistă nu ar fi produsul unui singur redactor, ci a mai multor redactori, numiți deuteronomiști. Apariția acestui fenomen este situat cu puțin timp înainte de exilul babilonian, însă redactarea istoriei deuteronomiste a avut loc în timpul exilului. Desigur, opera nu a fost produsul imaginației, ci la redactarea ei deuteronomiștii s-au folosit de izvoare mai vechi sau mai noi, unele dintre ele contemporane cu evenimentele pe care le relatează. Opera rezultată nu era o istorie în înțelesul modern al cuvântului, ci mai degrabă o viziune teologică asupra istoriei.” Constantin Oancea, *Cărți istorice sau „profeți anteriori”? Observații de natură canonic-redacțională asupra cărților Iosua–2 Regi. Cărțile Iosua–2 Regi în Tanach și în LXX. In: Revista Teologică 2 (2008), 24–25 (22–35).*

identificat în cazul surselor istorice. Analele și cronicile regale au fost integrate în cadrul Istoriei Deuteronomiste, dar au fost, de asemenea, conturate în funcție de agenda deuteronomistului. Conform Deuteronomului 12, există doar un singur loc de cult legitim „pe care-l va alege Domnul Dumnezeu”. Toate celelalte locuri de cult, chiar și cele consacrate lui Iahve, sunt considerate abateri de la normele deuteronomiste. Această problemă este abordată în nararea despre altarul memorial al triburilor lui Ruben, Gad și jumătate din Manase, așa cum este prezentat în Iosua 22. Având în vedere toate aceste elemente, nu este deloc surprinzător faptul că cultul din Samaria nu poate fi recunoscut și, din rațiuni geografice, nu poate fi considerat autentic.

Cu toate că perspectiva deuteronomistă domină în Vechiul Testament, există indicii ale religiozității predeuteronomiste. De exemplu, Samuel a efectuat sacrificii la locuri precum Gilgal (1 Samuel 10,8), Betleem (1 Samuel 16,2) și a ridicat un altar în Rama (1 Samuel 7,17). Totodată, regele Salomon a adus jertfe la Gabaon (1 Împărați 3,4), printre altele. Acestea sugerează că, înainte de centralizarea cultului, mai multe locuri de închinare erau acceptate și chiar serveau drept centru al religiei oficiale, atât în Nord, cât și în Sud. Astfel, pentru a reconstitui corect cultul din regiunea de Nord, trebuie să facem o distincție clară între materialele originale provenite din Nord și evaluările ulterioare făcute în Ierusalim.

2. Cultul din Nord conform 1 Împărați 12

Unul dintre conceptele cheie asociate cu cultul din Samaria este prezentat în 1 Împărați 12, care descrie împărăția lui Ieroboam, primul rege al Israelului. Ieroboam a instituit un cult cu doi viței, unul în Dan, în partea de Nord a regatului și unul în partea de Sud, în Betel. Această decizie a regelui a avut probabil implicații majore asupra religiei naționale și oficiale. În consecință, conform 1 Împărați 12:28-29, se poate observa o legătură aparentă între cultul național și reprezentarea unui taur. Această conexiune poate fi asociată cu Exodul 32 și Neemia 9:8, care relatează povestea vițelului de aur și evidențiază prezența unei imagini religioase legate de taur în contextul israelit. Este foarte probabil că aceste două texte au fost dezvoltate pornind de la tradiția prezentată în 1 Împărați 12,28.²

² Joanne N. M. Wijngaards, *The Formulas of the Deuteronomistic Creed*. (Dt 6/20–23: 26/5–9). Tilburg: Pontificia Universitas Gregoriana, 1963, 23. ns. 21; Christoph Levin, *Der Jahwist*. Forschungen zur Religion

Un prim aspect semnificativ dedus din aceste texte este prezența reprezentărilor bovinelor în cadrul cultului din Israel. Aceste reprezentări constau în statui de viței, și nu doar în Dan și Betel. Textul menționează denumirea unor locuri de închinare atât în Nord, cât și în Sud, aplicând o logică a merismului similară cu expresia „de la Dan până la Beer-Șeba” (Judecători 20:1; 2 Samuel 3:1 etc.).³ Aceasta sugerează că nu doar în Dan și Betel au fost ridicate statui ale vițelilor, ci în întreg teritoriul țării. De asemenea, textul din Osea 8:5 face referire la prezența statuiilor vițelilor și în Samaria, indicând astfel că această practică era răspândită în întreaga regiune.⁴

Un aspect interesant de remarcat în legătură cu textele care menționează reprezentările taurilor este că ele nu identifică explicit numele divinității ale cărei puteri le simbolizează. Prin urmare, o întrebare esențială este: la ce divinitate se referă aceste reprezentări ale taurilor? În regiunea Levantului, imaginea teriomorfă a taurului este asociată în special cu doi zei: El și Baal. Textele ugaritice îl numesc adesea pe El *tr*, adică ‘taur’.⁵ Astfel, există unele opinii care identifică zeul

und Literatur des Alten und Neuen Testaments 157. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1993, 367; Herbert Donner, „Hier sind deine Götter, Israel!“. In: idem: *Aufsätze zum Alten Testament*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 225. Berlin: De Gruyter, 1994, 68 (67–75); John Van Seters, *The Life of Moses*. Kampen: Pharos, 1994, 295–301; Klaus Koenen, Eherne Schlange und goldenes Kalb. Ein Vergleich der Überlieferungen. In: Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 111 (1999), 367 (353–352); Hans Christoph Schmitt, Die Erzählung vom Goldenen Kalb Ex 32* und das Deuteronomistische Geschichtswerk. In: Steven L. McKenzie – Thomas Römer (ed.), *Rethinking the Foundations. Historiography in the Ancient World and in the Bible*. Berlin: De Gruyter, 2000, 238–240 (235–250); Jan Christian Gertz, Beobachtungen zu Komposition und Redaktion in Exodus 32–34. In: Matthias Köckert – Erhard Blum (ed.), *Gottes Volk am Sinai. Untersuchungen zu Ex 32–34 und Dtn 9–10*. Veröffentlichungen der Wissenschaftlichen Gesellschaft für Theologie 18. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2001, 91–95 (88–106); Heinrich Pfeiffer, *Das Heiligtum von Bethel im Spiegel des Hoseabuches*. Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 183. Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen, 1999, 38; Klaus Dietrich Schunk, *Nehemia*. Biblischer Kommentar. Altes Testament 23/2. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 2009, 265; Youn Ho Chung, *The Sin of the Calf. The Rise of the Bible's Negative Attitude toward the Golden Calf*. Library of the Hebrew Bible / Old Testament 523. London: T & T Clark, 2010, 49–50, ns. 87; Frank Ueberschaer, *Vom Gründungsmythos zur Untergangssymphonie. Eine text- und literaturgeschichtliche Untersuchung zu 1Kön 11–14*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 481, Berlin: De Gruyter, 2015, 266–268.

³ Vö. Pfeiffer, *Heiligtum*, 145–146; Angelika Berlejung, Twisting Traditions. Programmatic Absence-Theology for the Northern Kingdom in 1Kgs 12:26–33* (The “Sin of Jeroboam”). In: *Journal of Northwest Semitic Literature* 35 (2009), 22 (1–42).

⁴ Nu putem exclude faptul că în acest context, termenul „Samaria” reprezintă întregul regat și nu doar capitala acestuia. Vezi Pfeiffer, *Heiligtum*, 145–146.

⁵ *Die Keilalphabetischen Texte aus Ugarit, Ras Ibn Hani und anderen Orten* (KTU) 1.1 III 26; 1.2 I 16.33.36; III 16–17.19; 1.3 IV 54; V 10.35; 1.4 II 10; III 31; IV 1.39; 1.6 IV 10; 1.14 I 41; II 6.23–26; 1.16 IV 2; 1.17 I 23; 1.92 15.

venerat în reprezentarea taurului cu El, zeul principal al regiunii canaanite și, implicit, al Israelului.⁶

Cu toate acestea, taurul este un simbol al zeilor furtunii în întreg Orientul Mijlociu. În numeroase reprezentări, zeul furtunii stă pe un taur sau pe un car de luptă tras de taur, iar uneori taurul însuși este considerat a reprezenta zeul. Deoarece zeul furtunii în regiunea canaanită este Baal, mulți cercetători consideră că aceste reprezentări ale cultului taurilor în Israel se referă la Baal. De fapt, multe pasaje din Vechiul Testament evidențiază polemici cu privire la cultul lui Baal, cum ar fi Judecători 6; 1 Samuel 12:10; 1 Împărați 18; Osea 2; și altele. Deși ar părea evident să identificăm divinitatea venerată în imaginile vițeilor ridicate de Ieroboam ca fiind Baal, textul menționat susține altă perspectivă. Ieroboam, la momentul ridicării acestor statui, caracterizează divinitatea astfel (1 Împărați 12:28):

Traducere	Textul Masoretic
Iată Dumnezeuul tău, Israel, care te-a scos din țara Egiptului.	הַיְהוָה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

Multe traduceri redau cuvântul אֱלֹהֵיךָ în formă plurală,⁷ ceea ce pare să fie susținut de forma plurală a verbului הֶעֱלֶיךָ (la plural) în text. Aceasta sugerează că Ieroboam face referire la o mulțime de divinități, poate chiar la un întreg panteon divin. Aceasta este, fără îndoială, intenția redactorului deuteronomist, care a adoptat acest punct de vedere. Cu toate acestea, în cazul unui plural abstract, care

⁶ Adrian H. W. Curtis, Some Observation on “Bull” Terminology in the Ugaritic Texts and the Old Testament. In: A. S. van der Woude (ed.), *In the Quest of the Past. Studies on Israelite Religion, Literature and Prophetism*. Oudtestamentische Studiën 26. Leiden: Brill, 1990, 17–31; Wesley I. Toews, *Monarchy and Religious Institution in Israel under Jeroboam I*. Society of Biblical Literature Monographs 47. Atlanta: SBL Press, 1993, 41–69; Karel van der Toorn, *Family Religion in Babylonia, Syria and Israel. Continuity and Change in the Forms of Religious Life*. Studies in the History and Culture of the Ancient Near East 7. Leiden: Brill, 1996, 321–328; David Tasker, *Ancient Near Eastern Literature and the Hebrew Scriptures about the Fatherhood of God*. New York, 2004, 62–63; Nicolas Wyatt, *The Mythic Mind. Essays on Cosmology and Religion in Ugaritic and Old Testament Literature*. London: Routledge, 2005, 79–91; R. Scott Chalmers, *The Struggle of Yahweh and El for Hosea’s Israel*. Hebrew Bible Monographs 11. Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2008, 42–51; John Day, *Yahweh and the Gods and Goddesses of Canaan*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 2002, 34–39; Stephen L. Herring, *Divine Substitution. Humanity as the Manifestation of Deity in the Hebrew Bible and the Ancient Near East*. Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 247. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2013, 147–148.

⁷ Biblia Ortodoxă 1982 (urmărind Septuaginta); Lutherbibel 2017 (Luther 2017), King James Version (KJV), New American Standard (NAS), etc.

s-ar referi la Iahve, verbul poate fi folosit și la plural (vezi Geneza 20:13; 35:7; 2 Samuel 7:23; 1 Împărați 19:2; 2 Cronici 32:15).⁸ În contextul Exodului, această interpretare pare mai plauzibilă, având în vedere că în întregul Vechiul Testament nu există o tradiție concurentă care să conteste că Iahve ar fi fost cel care a scos Israelul din Egipt. De la profeti (Isaia 11:16; Ieremia 2:6; 7,22; Osea 11:1; 12:10) la Psalmi (78; 81; 106) și cărțile lui Moise, este evident că Iahve singur l-a eliberat pe Israel. Ieroboam nu ar fi putut să conteste această tradiție printr-o singură măsură, dat fiind că era o tradiție extrem de populară și răspândită. Astfel, reforma inițiată de regele Ieroboam s-a referit în primul rând la locul și modul de închinare. El a introdus culturi locale în întreaga țară, în jurul statuiilor de viței care îl reprezentau pe Iahve. Conform 1 Împărați 12, cultul oficial din Regatul Israel a devenit un iahvism practicat în prezența acestor imagini ale vițelilor.

3. Un templu în Samaria?

La o primă analiză, un alt verset din 1 Împărați 16:30 pare să ofere o contradicție față de afirmația anterioară, menționând că Ahab a construit un templu pentru Baal. Aceasta ar putea sugera că zeul furtunii avea un loc de închinare în capitală, ceea ce, în mod obișnuit, ar fi indicat o importanță la nivel național. Să examinăm textul mai în detaliu.

Traducere	Textul Masoretic
A ridicat un altar lui Baal	וַיִּקַּם מִזְבֵּחַ לְבַעַל
în templul lui Baal	בֵּית הַבַּעַל
pe care l-a zidit la Samaria.	אֲשֶׁר בָּנָה בְּשֶׁמֶרֹן

Textul pare să transmită o afirmație aparent evidentă și anume că Baal avea un altar în templul său. Cu toate acestea, în Textul Masoretic (TM), este neobișnuit faptul că nu există nicio prepoziție înaintea expresiei „templul lui Baal”. Analizând acest text, avem trei posibilități de explicare a structurii actuale a frazei: (1) expresia „templul lui Baal” conține implicit prepoziția בָּ⁹ (2) avem de-a face cu o

⁸ W. Gesenius – E. Kautzsch – G. Bergsträsser, *Hebräische Grammatik*. Hildesheim: Georg Olms Verlag, 1983, §145 i.

⁹ Această soluție se reflectă în multe traduceri și comentarii: Luther 1917, KJV, NAS, etc. Mordechai Cogan, *1 Kings: A New Translation with Introduction and Commentary*. Anchor Bible 10. New Haven: Yale University Press, 2008, 421.

apozitie care descrie sau explica altarul;¹⁰ (3) este vorba de o eroare de text sau de o modificare intenționată a acestuia. A doua opțiune pare să fie cea mai plauzibilă, dar ridică o problemă gramaticală ulterioară. Dacă בַּיִת הַבַּעַל „templul lui Baal” este considerată o apozitie, atunci aceasta ar trebui să aparțină primei părți a frazei, caz în care obiectul acțiunii ar fi menționat de două ori. Ar fi improbabil ca, după o propoziție principală care menționează de două ori obiectul acțiunii, să urmeze o propoziție subordonată în care atât subiectul, cât și obiectul sunt omise, iar accentul să treacă brusc de la obiect la locul acțiunii. De asemenea, se ridică întrebarea de ce textul ar face o echivalență între altar și templu. În Orientul Mijlociu, altarul este o componentă naturală a templului, dar nu și invers. Pe când nu a existat un templu fără altar în Orientul Mijlociu, altarele independente sunt bine cunoscute. Prin urmare, trebuie să luăm în considerare și alte posibilități de interpretare a acestui pasaj.

În textul analizat, versiunea Septuaginta folosește un substantiv principal referitor la templu însoțit de prepoziția ἐν ‘în’. În această traducere greacă, nu găsim mențiunea „casa/templul lui Baal”, ci, în schimb, se face referire la „templul idolelor sale”.

Traducere	Septuaginta
Și i-a ridicat lui Baal un altar în casa idolelor sale pe care o făcuse în Samaria.	καὶ ἔστησεν θυσιαστήριον τῷ Βααλ ἐν οἴκῳ τῶν προσοχθισμάτων αὐτοῦ ὃν ᾠκοδόμησεν ἐν Σαμαρείᾳ

În textul grec, nu găsim numele lui Baal, ci un termen mai general, προσόχθισμα. În Septuaginta, προσόχθισμα este folosit pentru a traduce cuvântul ebraic יְהוָה לְאֱלֹהִים în sensul său neutru (1 Împărați 11:33) sau, mai des, pentru a traduce termenul polemic יְהוָה (Deuteronom 7:26; 2 Împărați 23:13.24). Totuși, προσόχθισμα nu se referă la divinitatea Baal în Septuaginta. Utilizarea pluralului în termenul grecesc προσόχθισμα sprijină ideea că, în textul ebraic original tradus de Septuaginta, cuvântul era probabil יְהוָה לְאֱלֹהִים, adică ‘zeii lui’, sau, dacă interpretăm pluralul într-un sens abstract, ‘zeul său’. Conform textului din Septuaginta, templul nu era deci dedicat lui Baal, ci regele Ahab l-a introdus pe Baal ulterior într-un templu

¹⁰ John Gray, *I–II Kings*. Philadelphia: Westminster John Knox, 1963, 333.

preexistent, în cadrul unei reforme, în urma căreia Baal va fi venerat alături de o altă divinitate, ca un *theos synnaos*.¹¹

Cu privire la determinarea variantei mai vechi, Textul Masoretic sau Septuaginta, trebuie să menționăm că nu există un consens referitor la istoria literară a cărții Împărați. Cu toate acestea, în acest caz specific, putem observa că Septuaginta oferă o afirmație mai neutră, în timp ce Textul Masoretic pare să fie polemic și redundant. Din acest motiv, se poate susține că versiunea din Septuaginta păstrează o versiune mai veche a textului.¹² Astfel, conform textului reconstruit, se poate concluziona că Ahab a introdus venerarea lui Baal în templul zeului său.

În ceea ce privește identitatea acestei divinități, pornind de la evenimentele din 1 Împărați 12, care presupun existența locurilor de cult în întreg Israelul și dedicarea acestor locuri lui Iahve, putem presupune că în Samaria exista un templu dedicat lui Iahve și că Dumnezeul venerat de către Ahab era Iahve însuși. Această ipoteză este susținută și de numele dat fiilor lui Ahab, care conțineau elementul teoforic Iahve, sugerând o legătură strânsă între Ahab și această divinitate. Unul dintre fii se numea Ahaziah (אֲחַזְיָהוּ; 1 Împărați 22:40), ceea ce înseamnă „Iahve m-a apucat” sau „Iahve m-a luat sub ocrotire”, iar celălalt fiu se numea Ioram (יֹרָם; 2 Împărați 3:1), care poate fi tradus ca „Iahve este înălțat”. Majoritatea regilor din istoria Israelului, unde se poate identifica un element teoforic cu o divinitate au fost iahviști: Iehu – יְהוּא, Ioahaz – יְהוֹאָחָז, Ioas – יוֹאָשׁ, Zaharia – זְכַרְיָה, Pecahia - פְּקַחְיָה.¹³

¹¹ Stephan Timm, *Die Dynastie Omri. Quellen und Untersuchungen zur Geschichte Israels im 9. Jahrhundert vor Christus*. Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 124. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1982, 35; Herbert Niehr, The Rise of YHWH in Judahite and Israelite Religion. Methodological and Religion-Historical Aspects. In: Diana Vikander Edelman (ed.), *The Triumph of Elohîm. From Yahwism to Judaism*. Kampen: Pharos, 1995, 56; Matthias Köckert, YHWH in the Northern and Southern Kingdom. In: Reinhard Kratz – Hermann Spieckermann (ed.), *One God – One Cult – One Nation. Archaeological and Biblical Perspectives*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 405. Berlin: De Gruyter, 2010, 365; Israel Finkelstein – Thomas Römer, Comments on the Historical Background of the Jacob Narrative in Genesis. In: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 126 (2014), 329–330 (317–338); Juha Pakkala, The Origins of Yahwism from the Perspective of Deuteronomism. In: Jürgen van Oorschot – Markus Witte (ed.), *The Origins of Yahwism*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 484. Berlin: De Gruyter, 2017, 271 (267–281).

¹² Philip Hugo – Adrian Schenker, Textual History of Kings. In: Armin Lange – Emanuel Tov (ed.), *Textual History of the Bible*. Leiden: Brill, 2016, 315 (310–318): „Concerning Kings, a majority of text critics at present consider the Hebrew *Vorlage* of the Old Greek to be secondary to MT although the Old Greek sometimes may preserve older readings.”

¹³ Aceasta este cu atât mai surprinzător, cu cât Istoria Deuteronomistă îi caracterizează pe acești regi ca închinători la idoli. Problema pare să fie puțin mai complexă. Dinastiile din Regatul Israel au fost

Profeții din Israel nu s-au mulțumit cu faptul că Iahve avea un loc alături de zeii canaanite, precum Baal, Așera și alții. Acești profeți au luptat pentru a institui exclusivitatea lui Dumnezeu. Ilie și Elisaei în secolul IX î.Hr., împreună cu profeți precum Osea și Amos în secolul VIII î.Hr., au fost purtătorii de cuvânt ai unei mișcări cunoscute în literatura de specialitate sub numele de „Jhwh allein Bewegung”, care se traduce ca „mișcarea numai Iahve”.¹⁴ Acești profeți au proclamat cu tărie exclusivitatea lui Iahve. Cu toate acestea, chiar și printre profeții lui Iahve au existat aceia care au tolerat cultele străine.¹⁵

Dar nu numai poporul de rând a practicat un cult sincretist, ci și sincretismul apare și la nivelul cultului oficial. Baal și Iahve erau venerați unul lângă celălalt, iar diferențele dintre aceștia erau adesea greu de descris. Această ambiguitate a fost susținută de faptul că numele lui Baal în limbile semitice, inclusiv ebraica, înseamnă „domn”.¹⁶ Iahve însuși putea fi adresat ca „domn” (Osea 2:18). Astfel, un israelit din secolul al IX-lea și al VIII-lea î.Hr., când se adresa divinității ca „domn”, ar fi putut să se refere atât la Iahve, cât și la Baal, ceea ce adesea ducea la confuzie. Această ambivalență a fost abordată de Osea, care a interzis folosirea epitetului „domn” în cultul lui Iahve (Osea 2:18), și de regele Iehu, care a dispus uciderea profeților și preoților lui Baal (2 Împărați 10). În concluzie, cultul în Israel a fost în esență sincretist, până la căderea țării, tolerând elemente străine, dar întotdeauna au existat grupuri, atât în rândul familiilor regale, cât și în rândul profeților, care au susținut cu hotărâre adorarea exclusivă a lui Iahve.

devotate închinării lui Iahve, dar au tolerat și alte culte de origine canaanită. Iahve a fost zeul principal și dinastic, în timp ce venerarea altor zei a continuat să existe. Obiecția deuteronomiștilor împotriva acestui cult a fost legată de lipsa exclusivității, care a fost interpretată și prezentată ca politeism. Cu toate acestea, acest fenomen nu este în adevăratul sens al cuvântului politeism. Ceea ce descrie cu mai multă precizie realitatea este fenomenul henoteismului și monolatriei. Conform acestei forme de religiozitate, o divinitate este venerată în mod special, fără a nega existența altor divinități alături de ea. Vezi Michaela Bauks, *Monotheismus* (AT). In: *WiBiLex* (<https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/27997>) (accesat: 08.07.2023).

¹⁴ Bauks, *Monotheismus*.

¹⁵ Ahab pare să aibă în jurul său patru sute cincizeci de profeți ai lui Baal (1 Împărați 18,19), dar și patru sute profeți ai lui Yhwh (1 Împărați 22,6). Dacă profeții respectivi ar fi avut ceva împotriva profeților lui Baal, nu i-ar fi dat o revelație lui Ahab, care chiar l-a introdus pe Baal în templul lui Iahve.

¹⁶ Numele zeului furtunii din Levant era Hadad/Haddu, care avea epitetul de *b'l* (domn), iar ulterior acest epitet a devenit numele său principal. Herbert Niehr, *Ba'alšanem. Studien zu Herkunft, Geschichte und Rezeptionsgeschichte eines phönizischen Gottes*. *Orientalia Lovaniensia Analecta* 123. Leuven: Peeters, 2003, 20.

4. Simbolul taurului

Din analiza de mai sus, se poate deduce cu mare probabilitate că și cultul din Israel era de natură iahvistă, în cadrul căreia simbolului taurului juca un rol important. În Antichitatea Orientală, aproape toți zeii majori erau reprezentați iconografic cu ajutorul unor animale simbolice care reflectau caracteristicile lor divine distincte. Acest simbol al taurului în cadrul cultului lui Iahve a contribuit la înțelegerea conceptelor asociate cu acesta în contextul cultului din regiunea de Nord.

Așa cum am menționat anterior, în regiunea Levantului, taurul este asociat cu două divinități majore: El și Baal. În cazul lui El, epitetul de „taur” exprimă atât regalitatea și stăpânirea divină, cât și puterea sa creatoare. Primul aspect este evident în textele care utilizează epitetul *tr* ‘taur’ în paralel cu expresia *il mlk* ‘regele El’ (vezi KTU 1.3 V 35–36; 1.4 I 5-6; IV 38–39; 1.14 I 41), reflectând astfel poziția sa în ierarhia divină, așa cum este prezentată în mituri și epopei.¹⁷ El este ‘tatăl zeilor’ – cu excepția lui Baal, care este fiul lui Dagan – și ‘tatăl omului’, *ab adm* (KTU 1.14 I 37.43; III 32.47). Acesta din urmă este adesea corelat cu epitetul *bny bnwt* (KTU 1.4 II 11; III 32; cf. 6 III 5.11; 1.17 I 24), ‘creator al creaturilor’. Este notabil că aceste titluri se regăsesc doar în epopeea Kirta, axată pe menținerea regatului. În acest context, El este numit „tatăl omului”, astfel încât titlul este mai degrabă legat de denumirea lui Kirta ca ‘copilul iubit al lui El’ (*n'mn glm il* – KTU 1.14 I 40–41; II 8–9; 1.15 II 15–16.20) și ‘fiul lui El’ (*bn[m] il* KTU 1.16 I 10.20; II 48) decât de predicatul creator. Așadar, în aceasta se reflectă în primul rând ideologia regală și nu teologia creației.¹⁸ El este considerat creatorul zeilor în sensul că îi aduce la viață, iar în cazul oamenilor, este văzut ca fiind cel care creează regele și, implicit, probabil întreaga omenire.

De asemenea, epitetul „taur” poartă și conotații sexuale. În textul KTU 1.4 IV, se relatează cum Așera îl caută pe El și îi cere să-i permită lui Baal să construiască un palat. Înainte ca Așera să poată transmite mesajul, El îi oferă mâncare și băutură, iar în cele din urmă, se înregistrează și un act sexual, după cum urmează (KTU 1.4 IV 38–39):

¹⁷ Aicha Rahmouni, *Divine Epithets in the Ugaritic Alphabetic Texts*. Handbuch der Orientalistik 93. Leiden: Brill, 2008, 40–42.

¹⁸ Herbert Niehr, *Weisheitstexte, Mythen und Epen*. In: Bernd Janowski – Daniel Schwemer (ed.), *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments. Neue Folge. Vol. 8*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2014, 243 cu ns. 243.

Ai venit sa stârnești Dragostea (*yd*) lui El, stăpânul?
Iubirea Taurului s-o ațâți?¹⁹

Actul sexual este explicit menționat în text prin utilizarea cuvântului *yd*, care în acest context reprezintă organul genital al lui El și este utilizat în paralel cu conceptul de „iubire”. În construcția *ahbt tr*, adică ‘dragostea taurului’, devine evidentă asocierea strânsă între actul sexual și potența masculină a lui El, care este întruchipată în acest caz de taur.

Aspectele legate de procreație și creație par a corespunde caracterului lui Iahve, care este prezentat ca creatorul lumii și al omenirii în întregul Vechiul Testament. De asemenea, epitetul „rege” apare frecvent, mai ales în cazul lui Iahve, iar psalmii regali dedicați lui Iahve formează un grup distinct (Psalmii 24; 47; 93–99). Totodată, în cultura Orientului Antic, zeul furtunii apare deseori poziționat pe un taur sau întruchipat ca un taur.²⁰ De asemenea, în cazul din 1 Împărați 12, se sugerează că vițeei ridicați de Ieroboam au constituit un postament pe care Iahve, invizibil, părea să stea.²¹ Cu toate acestea, în reprezentările iconografice, sunt mai răspândite scenele de luptă, în care zeul furtunii sau taurul se confruntă cu alte animale.²² În aceste reprezentări, taurul simbolizează putere, agresivitate și spirit de luptă. În cazul zeului furtunii, taurul are conotații mai puțin legate de procreație și mai mult de înfrângerea haosului și a adversarilor. Acest aspect este ilustrat și în textul ugaritic KTU 1.12, în care Baal se confruntă cu doi monștri cu trupuri de taur și chipuri umane. Textul, accesibil numai fragmentar, se încheie cu înfrângerea lui Baal în luptă, iar un ritual cultic este descris în templul lui El. În discuția prezentă, aspectul cel mai important este cel privind simbolismul taurului în contextul confruntării. Monștrii sunt descriși astfel:

Ei vor avea coarne pe cap ca taurii,
și o masă corporală (*gbtt*) ca boii.²³

¹⁹ Traducerea după Daniel Constantin – Athanase Negoită, *Gîndirea feniciană în texte*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, 214.

²⁰ Silvia Schroer, *Die Ikonographie Palästinas/Israels und der Alte Orient. Eine Religionsgeschichte in Bildern*. 2. Die Mittelbronzezeit. Bern: Academic Press Fribourg, 2008, 50.

²¹ Herman Theodorus Obbink, *Jahwebilder*. In: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 47 (1929), 264–274.

²² Silvia Schroer, *Die Ikonographie Palästinas/Israels und der Alte Orient. Eine Religionsgeschichte in Bildern*. 3. Spätbronzezeit. Bern: Academic Press Fribourg, 2011, 53.

²³ Constantin– Negoită, *Gîndirea feniciană*, 174 traduc astfel: „Ele vor avea coarne (pe cap), // Întocmai ca taurii și cocoșe, // Întocmai ca și bourii.”

Căderea lui Baal e descrisă astfel:

Așa s-a aruncat²⁴ taurul Baal,
Hadad s-a aruncat²⁵ ca un tăuraș.²⁶

Baal este imaginat deci ca un taur care se confruntă cu monștrii cu trup de bou. Cu toate acestea, rămâne întrebarea: ce simbolizează taurul în cazul lui Iahve, procreația sau puterea de luptă? Contextul poate oferi indicii pentru găsirea unui răspuns. În 1 Împărați 12, zeul venerat, așa cum s-a argumentat anterior, este Iahve, zeul exodului. Analizând povestea evenimentelor din Pentateuh legate de exod, devine evident că exodul a reprezentat victoria lui Iahve asupra Egiptului, în care trupele egiptene au fost distruse în Marea Roșie (Exod 14–15). Astfel, exodul implică o dimensiune politică și tematică a luptei. Având în vedere aceste aspecte, este foarte probabil ca taurul să simbolizeze puterea de luptă a lui Iahve care, în calitate de zeu național al Regatului de Nord, a protejat țara de dușmani și a promis victorie totală. Iahve era zeul războinic al Israelului.

Rezumat

În Vechiul Testament, Regatul de Nord este adesea considerat o regiune vinovată în care poporul s-a îndepărtat de Dumnezeu. Cu toate acestea, este notabil faptul că în descrierea întemeierii cultului din 1 Împărați 12, zeul venerat nu este numit, ci doar definit prin faptul că el a fost responsabil de exod. Un alt aspect deosebit de important este că acest cult nu era centralizat, ci Ieroboam a ridicat altare pentru această divinitate în întreaga țară, inclusiv, foarte probabil, în capitală, Samaria, unde exista un templu pentru această divinitate. Bazându-ne pe faptul că exodul este atribuit în toate textele lui Iahve, zeul venerat în Israel nu poate fi altul decât Iahve. El era zeul național și dinastic, inclusiv în Regatul de Nord. Acest lucru este susținut de prezența elementului teoforic iahvist în majoritatea numelor regale. Cu toate acestea, cel mai probabil erau tolerate și alte zeități canaanite. De exemplu, regele Ahab a introdus altarul lui Baal în templul lui Iahve. Totuși, întotdeauna exista o mișcare care lupta pentru exclusivitatea lui Iahve,

²⁴ Vezi *npl* 'a cade'.

²⁵ Vezi *kms* 'a se îndoi, a apleca'.

²⁶ Constantin–Negoiță, *Gîndirea feniciană*, 178.

reprezentată de figuri precum Ilie, Iehu, Hosea și alții. Iahve a fost constant venerat, iar importanța sa a variat de-a lungul timpului. Un alt aspect major al acestui cult era folosirea de figuri de taur, care reprezentau puterea războinică a lui Iahve. După înfrângerea Egiptului în exod, această iconografie simboliza promisiunea de protecție și siguranță pentru popor. El era zeul victorios al exodului, Iahve.